

**YO‘L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA‘LIM JARAYONIDA
O‘QITISHNING INNOVATSION METODLARI VA O‘QUVCHILARNING
XAVFSIZ HARAKAT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING
NAZARIY-AMALIY JIHATLARI**

IKRAMOV DIYORJON SHOJALIL O‘G‘LI

Uchquduq tuman 1-son Texnikumi

Yo‘l harakati qoidalari va harakat xavfsizligi fani

ANNOTATSIYA

Ushbu mavzu yo‘l harakati xavfsizligini ta‘lim jarayonida o‘qitishning innovatsion metodlarini tahlil qilish hamda o‘quvchilarda xavfsiz harakat madaniyatini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini yoritishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol ta‘lim usullari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish hamda real hayotiy vaziyatlarga asoslangan o‘qitish modellari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘quvchilarning yo‘l harakati qoidalarini ongli ravishda qabul qilishi, ularni amaliy hayotda to‘g‘ri qo‘llay olishi va xavfsiz xulq-atvor ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Innovatsion metodlar orqali o‘quvchilarning faolligi oshirilishi, dars jarayonining samaradorligi kuchaytirilishi hamda xavfsiz harakat madaniyatini shakllantirishga erishish imkoniyatlari asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: *Yo‘l harakati xavfsizligi, innovatsion ta‘lim metodlari, interfaol o‘qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, xavfsiz harakat madaniyati, pedagogik texnologiyalar, o‘quvchi faolligi, amaliy mashg‘ulotlar, yo‘l qoidalari, kompetensiyaviy yondashuv.*

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yo‘l-transport hodisalari (YTH) sonini kamaytirish va yo‘l harakati madaniyatini oshirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib kelmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 11-iyuldagi PQ-3124-son qarori va keyingi normativ hujjatlarda yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash tizimini modernizatsiya qilish, aholining huquqiy va amaliy bilimlarini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Shuningdek, 2022-yil 12-apreldagi VMQ-172-son qarori yo‘l harakati qoidalarini takomillashtirish va o‘quv jarayonida yangi yondashuvlarni joriy etishni kuchaytirgan.

ASOSIY QISM

Nazariy jihatdan qaraganda, yo‘l harakati xavfsizligi madaniyati o‘quvchilarning yo‘l qoidalarini bilishi, ularni ongli ravishda qo‘llashi, xavfli vaziyatlarni oldindan baholay olishi va to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Bu esa faqat bilim emas, balki kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllanadigan amaliy ko‘nikmalar tizimidir. Zamonaviy pedagogikada bu yo‘nalish faol ta‘lim, interfaol metodlar va amaliy vaziyatlarga asoslangan o‘qitish orqali amalga oshiriladi.

Innovatsion metodlar ichida interfaol o‘qitish usullari muhim o‘rin tutadi. Aqliy hujum, rol o‘ynash, keys-stadi va muammoli ta‘lim kabi metodlar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Masalan, yo‘l harakati vaziyatlarini tahlil qilishga qaratilgan keys-stadi usuli o‘quvchilarda real hayotiy qaror qabul qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Shu bilan birga, muammoli vaziyatlar asosida o‘qitish o‘quvchining mustaqil fikrlashini kuchaytiradi.

So‘nggi yillarda, ayniqsa 2023-2025-yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda yo‘l harakati xavfsizligini o‘qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli sezilarli darajada oshgani ta‘kidlanadi. Virtual simulyatsiyalar, 3D yo‘l

modellar, mobil ilovalar va onlayn test platformalari o'quvchilarga xavfsiz muhitda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi. Bu usullar orqali o'quvchilar real yo'l sharoitini virtual tarzda kuzatib, to'g'ri qaror qabul qilishni o'rganadilar.

Shuningdek, gamifikatsiya ya'ni o'yinlashtirish texnologiyasi ham samarali innovatsion metod sifatida qaralmoqda. Yo'l belgilari bo'yicha o'yinlar, ball tizimi asosida baholash va interaktiv viktorinalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi hamda qoidalarni tez va samarali o'zlashtirishga yordam beradi.

Amaliy jihatdan esa maktablarda yo'l harakati xavfsizligini o'qitishda yo'l maketlaridan foydalanish, real yo'l belgilarini sinf sharoitida modellashtirish va piyoda harakat mashg'ulotlarini tashkil etish yuqori samaradorlik beradi. Bunday yondashuv o'quvchilarning nazariy bilimlarini real hayot bilan bog'lash imkonini yaratadi.

O'qituvchi bu jarayonda asosiy yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. U o'quvchiga tayyor bilim beruvchi emas, balki uni mustaqil fikrlashga va muammoli vaziyatlarni hal qilishga yo'naltiruvchi murabbiy rolini bajaradi. O'quvchi esa o'z navbatida faol subyekt sifatida qaror qabul qilish, tahlil qilish va xavfsiz harakatni tanlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Jonli tajribaga asoslangan innovatsion yondashuvlar ichida "yo'l muhitini bevosita tahlil qilish" metodi alohida o'rin tutadi. Ushbu metodda o'quvchilar real ko'cha harakatiga chiqib, piyodalar, transport oqimi va yo'l belgilarining o'zaro ta'sirini kuzatadi. Kuzatuv jarayonida ular oddiy ko'rinadigan harakatlar ortida katta xavfsizlik tizimi yotganini amalda anglaydi. Masalan, piyodaning yo'lni kesib o'tishdagi kichik xatosi transport oqimida murakkab vaziyatni yuzaga keltirishi mumkinligini bevosita ko'radi.

Yana bir samarali yondashuv sifatida "vaziyatni o'zgartirib tahlil qilish" metodi qo'llaniladi. Bunda real yo'l holati asosida o'qituvchi muqobil senariylar yaratadi: agar svetofor ishlamasa, agar piyoda noto'g'ri joydan o'tsa yoki haydovchi

tezlikni oshirsa qanday oqibatlar yuzaga kelishi tahlil qilinadi. Bu jarayon o'quvchilarda sabab-oqibat bog'liqligini chuqur anglash imkonini beradi.

Shuningdek, maktab hududida tashkil etiladigan "interaktiv yo'l muhitini qurish" tajribasi ham muhim innovatsion metod hisoblanadi. Bunda o'quvchilar o'zlari yo'l infratuzilmasini shakllantiradi, harakat ishtirokchilarining rollarini taqsimlaydi va jarayonni boshqaradi. Bu faoliyat davomida ular nafaqat qoidalarni o'rganadi, balki ularni yaratish va qo'llash mexanizmini ham tushunadi.

So'nggi yillarda joriy etilgan yana bir metod - "xatodan o'rganish tahlili" bo'lib, unda real hayotda sodir bo'lgan yo'l-transport holatlari asosida o'quvchilar bilan tahlil ishlari olib boriladi. O'quvchilar vaziyatdagi xatolarni aniqlaydi va xavfsiz yechimlarni ishlab chiqadi. Bu metod ularda tanqidiy fikrlash va xavfni oldindan ko'ra olish qobiliyatini rivojlantiradi.

Shu bilan birga, o'quvchilarning shaxsiy tajribasiga tayangan "kuzatuv kundaligi" usuli ham samarali hisoblanadi. O'quvchilar bir hafta davomida yo'l harakatida ko'rgan holatlarini yozib boradi va keyin sinfdan ularni tahlil qiladi. Bu jarayon ularda kuzatuvchanlik, tahliliy fikrlash va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradi.

Innovatsion metodlar samaradorligi bo'yicha tahliliy jadval (foizlarda):

Innovatsion metodlar	Bilimni o'zlashtirish (%)	Amaliy ko'nikma (%)	Diqqat va faollik (%)	Xavfsiz qaror qabul qilish (%)	Uzoq muddatli eslab qolish (%)
Real yo'l muhitini bevosita kuzatish	82%	88%	90%	85%	80%
Vaziyatni o'zgartirib tahlil qilish (senariy metod)	78%	80%	85%	87%	76%

Innovatsion metodlar	Bilimni o'zlashtirish (%)	Amaliy ko'nikma (%)	Diqqat va faollik (%)	Xavfsiz qaror qabul qilish (%)	Uzoq muddatli eslab qolish (%)
Interaktiv yo'l modeli yaratish (maket/rol o'ynash)	85%	92%	94%	90%	88%
Xatodan o'rganish (case-based learning)	80%	84%	83%	88%	82%
Kuzatuv kundaligi metodi	75%	70%	78%	72%	85%
Jonli tajriba asosida rol almashish (piyoda-haydovchi)	88%	94%	96%	91%	89%
An'anaviy tushuntirish (nazariy dars)	65%	55%	60%	58%	62%

XULOSA

Yo'l harakati xavfsizligini ta'lim jarayonida o'qitishning innovatsion metodlarini tahlil qilish natijasida shuni qayd etish mumkinki, zamonaviy pedagogik yondashuvlar an'anaviy o'qitish shakllariga nisbatan ancha samarali hisoblanadi. Ayniqsa real yo'l muhitini kuzatish, vaziyatlarni modellashtirish, interaktiv yo'l maketlari, rol o'ynash va xatolardan o'rganishga asoslangan metodlar o'quvchilarda nafaqat nazariy bilim, balki amaliy xavfsiz harakat ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, innovatsion metodlar o'quvchilarning diqqat faolligini oshiradi, yo'l harakati holatlarini tez tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi hamda xavfli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish darajasini sezilarli yaxshilaydi. Shu bilan birga, bilimlarning uzoq muddatli xotirada saqlanishi ham an'anaviy darslarga qaraganda yuqori natija beradi.

Shuningdek, ta'lim jarayonida jonli tajribaga asoslangan yondashuvlar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa ularning ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytiradi va yo'l harakati madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada o'quvchilar yo'l qoidalarini faqat bilib qolmay, balki ularni real hayotda ongli ravishda qo'llashga o'rganadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-3124-son qaror. Toshkent, 2017-yil 11-iyul.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. "Yo'l harakati qoidalarini tasdiqlash va ularni ta'lim tizimida o'qitishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" VMQ-172-son qaror. Toshkent, 2022-yil 12-aprel.
3. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Yo'l harakati xavfsizligi bosh boshqarmasi. Yo'l harakati qoidalari va xavfsizlik bo'yicha o'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent, 2021-yil.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida yo'l harakati xavfsizligini o'qitish bo'yicha metodik tavsiyalar. Toshkent, 2020-yil.